

V. Lepeška: mūsų visuomenė per mažai brandi, kad atsispartų kašpirovskiams

Stanislovas Kairys, "Atgimimas" 2007 gegužės mėn. 22 d. 14:50

Žinomas psichologas Virginijus Lepeška aiškina, iš kur mūsų visuomenės polinkis tikėti kašpirovskiais ir kitais „šamanais“. „Jie daro intervencijas į tokias sferas, kurios mažai pažintos, ir toks įsikišimas gali sukelti nenusėjamų pasekmių. Tai yra problema, kuri pas mus ignoruojama“, - sako V. Lepeška.

– **Netrukus Lietuvą ištiks Kašpirovskio vizitas. Jau dabar, kaip praneša žiniasklaida, šalies psichiatrai nerimauja dėl galimų neigiamų šio vizito padarinių. Atrodo, remiantis patirtimi, tie nuogąstavimai nėra be pagrindo. Tačiau žmonės, kad ir kas ką bekalbėtų, vis vien plūste plūsta į „masinio gydymo seansus“. Kodėl?**

– Mes gyvename tokioje visuomenėje, kurioje toli gražu ne visi žmonės sugeba patys pasirūpinti savimi. O jeigu taip, tai tuomet belieka laukti stebuklo. Stebukladarių tikimasi valdžioje, kad duotų pinigų, darbo, arba laukiama kokio nors Kašpirovskio ar Lolišvili, kad duotų sveikatos. Iš čia ir toks didelis pastarųjų populiarumas. Anaiptol ne visur pasaulyje jie sutraukia tokias minias.

– **Šveicarijoje, Norvegijoje...**

– Vargu.

– **Bet JAV – panašiai kaip pas mus.**

– Ten yra gana daug žmonių, kurių mentalitetas panašus.

– **O ar galima tvirtinti, kad didžiausias susidomėjimas tokiais „specialistais“ yra, gal ir nelabai korektiškas apibūdinimas, žemutiniuose visuomenės sluoksniuose, tarp menko išsilavinimo, menkų pajamų žmonių?**

– Negalėčiau taip teigti. Sakyčiau, čia svarbu ne tik ir ne tiek išsilavinimas ar panašiai, bet gal žmonių komforto lygis, kaip žmogus jaučiasi šitame pasaulyje. Tokių blogai besijaučiančių gali būti įvairiuose visuomenės sluoksniuose. Prisiminkime tą pačią Lolišvili, jos santykius su buvusiu prezidentu Paksu. Tokiam žmogui, atrodo, neturėtų trūkti nei pinigų, nei išsilavinimo, bet kažkodėl tas jų ryšys buvo perdėm artimas ir demonstratyvus.

– **Ir nors prieš keletą metų tokie santykiai buvo gana įtakingai kritikuoti žiniasklaidoje, atrodo, Lolišvili plauko veikėjų paklausa niekur nedingo.**

– Nėra ko norėti – gyvenam, kur gyvenam. Kad kažkas ką parašė, tai negali pakeisti situacijos, nes čia yra gilesni dalykai.

– **Tai kas, tarkim, per dešimtmetį ar keletą galėtų tokią padėtį pakeisti?**

– Pirmiausia reikia skirti du dalykus: viena – su masinėmis auditorijomis dirbantys „gastrolieriai“, po kurių seansų padaugėja psichozijų, ir kita – tokių stebukladarių santykiai su aukštais politikais ir kitais visuomenės veikėjais. Grįžtant prie masinių seansų, akivaizdu, kad Kašpirovskio tipo žmonės kažką turi, nes sugeba valdyti auditoriją, sugeba daryti įtaką.

Kitas dalykas – jie daro intervencijas į tokias sferas, kurios mažai pažintos, ir toks įsikišimas gali sukelti nenusėjamų pasekmių. Ir tai yra problema, kuri pas mus ignoruojama. Nėra užtikrinamas medicinos principas „nepakenk“. Kašpirovskis klestėjo anais totalitariniais, visapusiškos kontrolės laikais, taigi dabar juo labiau sunku įsivaizduoti valdžią tokius dalykus kaip nors varžant. Nebent savo žodį tartų profesinės gydytojų, psichiatrų organizacijos... Vienaip ar kitaip, aišku, kad mūsų visuomenė nėra gana brandi, kad atsispartų tokiems reiškiniams.

– **Kaip apibrėžtumėte, kokie yra brandžios ar nebrandžios visuomenės požymiai?**

– Mano galva, brandžioje visuomenėje jos nariai sugeba pasirūpinti savimi ir kitais.

– **O racionalumas kokią vietą čia užima? Ne individų, o visuomenės?**

– Aš tiesiogiai racionalumo nesieju su visuomenės branda. Iš tikrųjų yra visuomenės, kurios žymiai pragmatiškesnės ir racionalesnės, yra emocionalesnės visuomenės, bet tai nereiškia, kad kuri nors jų yra pranašesnė ar turi daugiau galimybių tapti ta brandžia visuomene. Ir pietietiško, katalikiško tipo visuomenės gali būti tikrai brandžios.

– **Ar ne lengviau emocionalesnėmis visuomenėmis manipuliuoti?**

– Tam tikra prasme – taip. Žinomas olandų mokslininkas Geertas Hofstede (Gertas Hofštedė) teigia, kad pagal tam tikrus parametrus visuomenes galima skirstyti į moteriškasias ir vyriškasias. Moteriškosios – tai tos, kurių nariai yra emocionalesni, daugiau dėmesio skiria tarpasmeniniams santykiams, jų kokybei. Tokios visuomenės nemėgsta herojų, nebent pačios juos kuriam laikui išsikeltų, kitaip – tuoj per galvą. Visi atseit turime gyventi santarvėje, rūpintis nuskriaustaisiais...

– **Kokiose šalyse, anot Hofstede, yra moteriškosios visuomenės?**

– Pirmiausia Skandinavijos šalyse, išskyrus, atrodo, Suomiją. Ir mes, Lietuva, taip pat prie jų priskiriami. Ne todėl, kad čia vyrautų moterys, žinoma. Tai štai Lietuvoje dėl mūsų visuomenėje vyraujančio emocinio prado manipuliacijos randa palankesnę dirvą. Jeigu politikas Lietuvoje nori valdžios, tai turi vaidinti nuskriaustą. Daugelis jų šią taisyklę puikiai jaučia.

– **Ir sėkmingai „prasuka“.**

– Ištiesai. Ir įvairiose situacijose.

– **O ką galėtumėte pasakyti apie dabar Lietuvoje madingus seminarus ar kursus, kuriuose save „guru“ vadinantys lektoriai moko verslininkus ar aukštesnio rango vadybininkus, kaip „būti sėkmingiems“? Ir ne tik juos, bet ir visus, galinčius už tuos seminarus sumokėti nemenkas sumas. Kaip skelbia tokių renginių reklamos, juose vos per keletą seansų publikai išaiškinama, kaip, vadovaujantis keletu stebuklingų principų, susikurti gerovę.**

– Pirmiausia tai yra normalus verslas. Jei už tokias paskaitas yra norinčių mokėti, tai – prašom. Kitas dalykas, manau, tie vadinamieji guru visiškų nesąmonių nekalba. Kaip jų nėra ir šimtuose visiems prieinamų panašaus turinio knygų...

– **Kurios visame pasaulyje ir pas mus tokios populiarios. Tačiau Lietuvoje tokių knygų išpirkta tikrai daug daugiau, nei atsirado finansiškai nepriklausomų žmonių. Čia kažkas ne taip...**

– Jeigu perskaitei krepšinio vadovėlį, tai dar nereiškia, kad esi puikus žaidėjas.

– **Bet krepšinio vadovėliuose stebuklingų receptų ir nerasime. Tuo tarpu finansinės sėkmės „guru“ pabrėžia, kad kiekvienas, jei tik žinotų, ką žino jie – imtų „traukti prie savęs pinigus lyg magnetas“.**

– Čia labai įdomus dalykas – ar tie atvažiuojantys žmonės taip teigia. Manau, jie to nesako. Tai žmonės, tų seminarų lankytojai, tikisi gauti stebuklingų receptų. Tai du skirtingi dalykai.

– **Iš reklamos kampanijų tokį „pranešimą“ galima nesunkiai išgirsti.**

– Galima. Bet čia sprendžia tie, kurie informaciją priima. Žmonės tiki tuo, kuo nori tikėti. Manau, kad kol žmonės į tokius seminarus eina be perdėtų lūkesčių, tol jie gali būti net ir visai naudingi.

– **Atsimenu seną aferą Vilniaus universitete. Aferistai žadėdavo už tam tikrą mokestį padėti abiturientams įstoti studijuoti. Taip pat žadėdavo pinigų grąžinti, jei nepavyktų. Tai buvo geniali mintis, nes nieko nereikėjo daryti – daug kas, davęs pinigų, sėkmingai įstodavo pats. Nelaimėliams pinigų tvarkingai grąžindavo. Man ši schema panaši į dabartinę mūsų aptariamąją: nepasimokei biznio paslapčių – pats ir kaltas. Tik šiuo atveju niekas negrąžina pinigų.**

– Prisimenu tą aferą. Bet schema nėra ta pati. „Guru“ juk už gautus pinigus vienaip ar kitaip atidirba. Nei paskaitos transliuojamos iš įrašo, nei knygelės pačios pasirašo. Aišku, dar labai nedaug kas sugeba

atsirinkti tikrai vertingus, pačius vertingiausius dalykus ir mums įkišti šlamštą daug lengviau negu kur nors kitur.

– O dar populiarūs vadinamieji motyvaciniai seminarai. Nelabai suprantu, kaip čia atsitinka, kad žmogus, verslininkas ar vadybininkas dirba, dirba ir staiga jam paaiškėja, kad pasibaigė motyvai stengtis. Pinigai anaipol nepasibaigė, o priežasčių stengtis nebepakanka. Ar tai nereiškia, kad daug žmonių netiki tuo, ką daro?

– Žmogus ne automatas. Mums visiems pasitaiko dvasios pakilimų ir nuosmukių. Natūralu, kad ne vienas verslininkas, pasiekęs tam tikrą stabilumą, bet vis dar „ariantis“ dieną naktį, ima ir suabejoja, ar ne be reikalo švaisto savo energiją. Tokiems žmonėms ir prireikia savo minčių, savo jausmų „susikratymo“, kad kažką savo gyvenime pakeistų arba kad gautų naujų impulsų savo įprastai veiklai.

– Žinau Vakaruose egzistuojant visiškai kitokį požiūrį į darbą. Ten tikrai daug žmonių tam tikrą laiką dirba beveik tik dėl to, kad paskui galėtų nedirbti. Kad galėtų keliauti, skaityti ar net tiesiog tinginiauti. Jiems darbas nėra neginčijama aukojimosi reikalaujanti vertybė. Mums, atrodo, būdinga darbo reikšmę gerokai pervertinti.

– Labai tikėtina, kad po tokio motyvacinio seminaro žmogus gali nuspręsti nebesikamuoti. Kodėl aš turiu „arti“, krautis tūkstančius ar milijonus? Gal iš tiesų geriau paskaityti, išvažiuoti pažvejoti ar pasidairyti po pasaulį? Čia prioritetų klausimas. Vakarų visuomenėje tokie sprendimai iš tiesų nieko nebestebina. Ten asmeninė gerovė dažnai suprantama daug plačiau nei Lietuvoje. Juk neatsitiktinai, pavyzdžiui, Olandijoje populiarūs keturių darbo dienų savaitė. Kad liktų daugiau laiko sau. Bet iš to kyla ir rimtų problemų. Iš esmės ta vakarietiška visuomenė suglemba. Ji nebenori dirbti. O Kinijoje ar Indijoje to noro netrūksta. Anksčiau ar vėliau tos šalys perims iniciatyvą. Kol kas mes taip pat turime pranašumą prieš Vakarus – esame alkani ir vis dar norime dirbti.

– Ir mūsų visuomenė dinamiškesnė... Bandau reziumuoti: jei turėsime galvoje, kad Vakarų Europos visuomenės stagnuoja, o JAV gyvybinga, tai gal ir mūsų bei jų, amerikiečių, domėjimasis visokiais šamanais kyla iš to dinamizmo, iš nesibaigiančio smalsumo...

– Toks sugretinimas man atrodo kiek pritemptas. Vien dėl to, kad Amerikoje tiek daug skirtingų žmonių, nepalyginti daugiau nei pas mus. Bet bendroji visuomenės tendencija, sutinku, tikrai dinamiška – siekti rezultato ir jį pasiekti. Taip geriau, nei vien „europietiška“ diskutuoti ir demonstruoti visuotinį skepticizmą.